

mínkách socialistické společenské formace postupně prohlubuje rozdíly v životě lidí za kapitalismu a za socialismu, přičemž zároveň probíhá sblížení a internacionalizace životního způsobu v zemích socialistického společenství.

Značná pozornost byla věnována též otázkám mravního rozvoje nového člověka v podmínkách formování socialistického životního způsobu. V. Rogovin se ve svém vystoupení na téma *Mravní problémy socialistického životního způsobu* zaměřil na charakteristiku morálky a mravů jako elementů životního způsobu, na souvislosti způsobu života a způsobu myšlení, změny životního způsobu pod vlivem vědeckotechnické revoluce a nové sociálně etické problémy. Vědecké rozpracování sociálně etických principů socialistického životního způsobu má mimořádný význam pro formování koncepce sociálních cílů společnosti. Velmi podnětná byla též jeho informace o využívání výsledků sociologických výzkumů při rozvíjení vztahů mezi lidmi na některých velkých sovětských podnicích.

B. Filipcová v příspěvku *Morální norma a chování v utváření socialistického životního způsobu* poukázala na změny v životním způsobu a funkci morálky, jež vstupuje jako dílčí komponenta do životního způsobu a spolu se světovým názorem představuje určující formu vědomí. Dále se zabývala problematikou rozporu mezi morální normou a chováním, zdroji tohoto rozporu a historickou perspektivou jeho překonání.

Stále větší důraz, jenž se v současné době klade na rozpracování sociálně filozofických problémů člověka a jeho součinnosti se společností v podmínkách rozvoje procesu vědeckotechnické revoluce, se projevil i v celé řadě dalších hodnotných referátů. Obsahově byly zaměřeny na takové závažné a aktuální filozofické a sociologické otázky, jako například *hodnotový systém socialistické společnosti v přetváření života* (M. Huláková), *rozvoj a sblížení činnosti sociálních skupin v podmínkách rozvinuté socialistické společnosti* (V. I. Bolgov), *problematika jednotlivých etap komunické společensko-ekonomické formace* (R. Roško), *perspektivy člověka v podmínkách vědeckotechnické revoluce za kapitalismu a socialismu* (J. Netopilík), *problém mezilidských vztahů za socialismu v podmínkách vědeckotechnické revoluce* (M. Svoboda), *rozvoj schopností a aktivity lidí* (Z. Javůrek) apod.

V souvislosti s rozpracováním problematiky vztahů vědeckotechnické revoluce a předností socialistického systému hospodářství se řeší i otázky efektivního působení vědy jako výrobní síly, jež závisí na řadě faktorů, mezi nimiž mají specifický význam především organizace a řízení vědecké činnosti, které jsou predeterminovány logikou rozvoje vědeckého poznání a hlavně existujícími společenskými vztahy, reálnými společenskými potřebami a rozpory. Odstranění mezí v uplatnění celospolečenských efektů rozvoje vědy a techniky, podmíněných soukromým vlastnictvím vý-

robních prostředků a využití vědy jako výrobní síly v zájmu celé společnosti, v zájmu formování subjektivních sil jako hybných sil společenského rozvoje — tvoří důležitý krok k spojování předností socialismu a rozvoje procesu vědeckotechnické revoluce. Z referátů věnovaných tomuto aspektu problematiky si zaslouží pozornost příspěvek R. Nejedlého *Proces socialistického zespolenštění jako základ rozvoje vědy* a příspěvek K. Müller-Mezinárodní socialistická integrace — nová etapa zespolenštění práce.

Velký důraz byl v průběhu symposia kladen na ideologické aspekty rozvoje procesu vědeckotechnické revoluce; v jednotlivých referátech a vystoupeních byly konfrontovány podmínky rozvoje vědy a techniky v socialismu a kapitalismu a značná pozornost byla věnována kritice buržoazních koncepcí rozvoje vědy a techniky. V této souvislosti představoval podstatný přínos zajímavý příspěvek sovětského vědeckého pracovníka V. V. Děnisova na téma *Vědeckotechnická revoluce a soudobý ideologický boj*.

Smolenické symposium umožnilo československým vědcům nejen v plodné konfrontaci se sovětskými vědci zhodnotit dosažené výsledky, vymezit a postihnout rozhodující momenty a problémy v této oblasti výzkumu, ale i ukázat cesty dalšího výzkumu, místa, na něž je třeba se v rozpracování této problematiky dále soustředit. Prostředky, které socialistickému člověku poskytuje vědeckotechnická revoluce, prohlubují totiž možnosti praktického osvojení a přeměny světa, radikálně nového vytvoření podmínek rozvoje společnosti, a tím i nevidaného rozmachu tvůrčích sil a schopností každého jednotlivce.

Karel Mráček

Řízení sociálního rozvoje v socialistické společnosti a úloha marxisticko-leninské sociologie

Sekce sociologie práce, průmyslu a podniku Československé sociologické společnosti při ČSAV a západočeská pobočka této společnosti v Plzni spolu s úsekem pro kádrovou a personální práci o. p. Škoda Plzeň uspořádaly ve dnech 29. a 30. října 1975 v Plzni seminář *Úloha marxisticko-leninské sociologie při řízení sociálního rozvoje v socialistické společnosti*.

Mezi šedesáti účastníky semináře byli sociologové, kteří se již delší dobu zabývají teorií a metodologií sociálního plánování, a více než jednu třetinu tvořili vedoucí pracovníci o. p. Škoda Plzeň.

Úvodní slovo přednesl ředitel pro kádrovou a personální práci oborového podniku Škoda v Plzni E. Šternér, nositel Řádu práce, pod jehož patronací se seminář konal.

Prof. V. Čech (Vysoká škola strojní a elektrotechnická v Plzni) pak vystoupil s hlavním referátem *Úloha marxisticko-leninské sociologie při řízení sociálního rozvoje kolektivů*, jehož spoluautory byli V. Fiala (o. p. Škoda

Plzeň) a V. Zaremba (lékařská fakulta UK v Plzni). Referát vycházel z toho, že výrazným rysem směrnic XIV. sjezdu KSČ byla orientace na jednotně propojený ekonomický a sociální rozvoj naší společnosti, přičemž k řešení této problematiky se přihlásily i sociální vědy a mezi nimi na jednom z předních míst také marxistická sociologie. Vzhledem k tomu, že marxisticko-leninská sociologie plní nejen gnoseologické funkce, ale také funkce sociotechnické, tj. konkrétní programatické funkce přeměny reality ve shodě s výchozími skutečnostmi a vývojovými trendy, hlásí se naši marxističtí sociologové nejen ke studiu sociální struktury a dynamiky naší socialistické společnosti, ale rozpracováváním otázek sociálního plánování chtějí přispět i k řízení procesu sociálního rozvoje, ke propracování a účinnému využívání metod praktického ovlivňování sociální reality.

Autoři referátu přitom dávají za pravdu slovenskému autorovi J. Mihálíkovi, když říká, že omezovat plánování sociálního rozvoje jen na mikroúroveň, bez náležitých vazeb na celospolečenské potřeby, není správné a že by to mohlo vést k chybným přístupům vlastním buržoaznímu manažerismu s jeho technickým a fyziologickým přístupem k pracovníkovi, přičemž marxistická sociologie svými poznatky a svou metodologickou podstatou oprávněnost takového redukcionismu vyvrací a odmítá. Postavili se též proti chápání sociálního rozvoje a sociálního plánování jako jakési zcela samostatné sféry, což by zejména v praktických aplikacích ústilo slepě. Naopak zdůraznili vázanost sociálního rozvoje na ekonomické podmínky společnosti a komplexnost ekonomicko-sociálního plánování. Přitom uvedli, že posuzování otázek sociálního rozvoje a sociálního plánování jako problému celospolečenského, a nikoliv jen podnikového a jako problému dialekticky spjatého se všemi ostatními sférami rozvoje a plánování, především sférou ekonomickou, umožňuje rozlišit a kriticky posoudit reformistickou koncepci sociálního plánování, jež se objevuje v buržoazní sociologii. Tam je pojem *social planning* velmi častý, ovšem skutečné „sociální plánování“ za kapitalismu má krajně deformovanou podobu a reformisticky se omezuje například jen na plánování výběru a rozmisťování pracovníků, podnikovou sociální péči, popř. plánování rozvoje mezilidských vztahů v souladu s principy manažerské sociologie, tzv. *human relations*.

Jestliže na jedné straně by bylo chybou pomíjet celospolečenský charakter sociálního rozvoje a sociálního plánování, pak na druhé straně by bylo nedostatkem nedoceňovat sociální rozvoj na mikroúrovni. Přitom rozšíření sociálního rozvoje a sociálního plánování až na mikroúroveň je významným pokrokem v aplikaci marxistické sociologické metody na tuto oblast.

Z hlediska sociálního plánování v mikro-sféře se vychází z toho, že v socialistické ekonomice, v níž je základním subsystémem průmyslový podnik, je jedním z dominant-

ních sociálních článků pracovní kolektiv, který se stává prvořadým předmětem sociálního plánování na mikroúrovni.

Autoři referátu se pak podrobněji věnovali konkrétní péči o otázky sociálního rozvoje pracovního kolektivu v o. p. Škoda v Plzni, která prozatím vyústila do vypracování programu sociálního rozvoje do r. 1990 a do jeho zpsnění v *Komplexním programu péče o pracovníky na léta 1976–1980* a má pokračovat postupnou sociální analýzou podniku a vypracováním plánu sociálního rozvoje na období 7. pětiletky.

Dále přešli k otázce překonávání toho, že se v sociálním plánování zabýváme především průmyslovými podniky, a vyslovili svůj souhlas s přesvědčením, že plánování sociálního rozvoje v nedaleké budoucnosti překročí rámec průmyslových podniků a podobné plány budou vypracovávat i v družstvech, obchodních organizacích, vědeckovýzkumných a projekčních organizacích. Za vysoce aktuální pak označili, že je třeba kvalifikovaně uvažovat o sociálním plánování nejen v oblasti podniků a ostatních pracovních organizací, ale i v mimopodnikové sféře, a to vzhledem ke vzájemným vazbám, přičemž jde například o zdroje pracovních sil, o školství, zdravotnictví, služby, dopravu, sociální zabezpečení a o řadu dalších otázek, jako je třeba úloha rodiny.

V závěru referátu autoři uvedli, že by se jako perspektivní úkol měly stanovit základní přístupy a způsoby, jak splnit požadavek integrování celospolečenských plánů sociálního rozvoje a plánů výrobních jednotek a komunit, neboť bez řešení tohoto problému nelze hovořit o plánování komplexního rozvoje socialistického člověka. Za jednu z cest řešení těchto metodických problémů autoři referátu považují vzájemnou informovanost komunit a výrobních jednotek a zastoupení obou složek při plánování jejich rozvoje, koordinaci plánů sociálního rozvoje a vytipování těch úkolů, na jejichž splnění by se podílely komunity i podniky.

První koreferát přednesl J. Kolář (Vysoká škola ekonomická v Praze) na téma *Prognózy a plány sociálního rozvoje podnikového kolektivu*. Především uvedl několik problémů, které bude třeba řešit v souvislosti se sociální analýzou v podniku, jejíž metodika je ve stadiu přípravy a experimentování v řadě československých podniků, které zpracovávají komplexní programy péče o pracovníky. Zmínil k nim: 1. problém hlavních rysů životního způsobu, diferencovaného podle jednotlivých odvětví národního hospodářství a podle hlavních profesí v těchto odvětvích, 2. problém priorit při řešení otázek podnikového kolektivu, 3. problém kvalitativního hodnocení stupně sociální zralosti podnikového kolektivu, 4. problém zachycení sociálních procesů, jež v podniku probíhají. Zhodnotil přijatou jednotnou metodiku sociálního plánování a uvedl některé problémy, které jsou spojeny s jejím uplatňováním.

J. Kolář pak zdůraznil, že mezi analýzu pracovních a životních podmínek, sociální struktury a sociální aktivity podnikového kolektivu a zpracování plánu jeho vývoje je třeba zařadit ještě dvě fáze přípravných prací, jimiž se sociální plán odlišuje od komplexního programu péče o pracovníky. Jsou to prognóza a koncepce dalšího vývoje podnikového kolektivu na pět, deset i dvacet let dopředu. Uvedl, že tyto prognózy musí být dvojího typu: 1. výzkumné, které mají odhalit hlavní tendence dalšího vývoje, 2. normativní, které mají hledat zbytek cesty k dosažení cílů společnosti.

Za náročnější a problematičtější než stanovení hlavních cílů v oblasti životní úrovně označil J. Kolář stanovení hlavních cílů společnosti v oblasti způsobu života. V tomto směru se ztotožnil s názorem, že konečným problémem socialistického životního stylu je otázka, jak modelovat a vytvářet socialistické mezilidské vztahy.

Dále se zabýval formulováním hlavních cílů plánu sociálního rozvoje, přičemž uvedl, že správně formulované cíle musí řešit jak vztahy společensko-věcné (člověk-stroj), tak i vztahy společensko-osobní (člověk-sociální skupina-podnikový kolektiv). Uvedl, že na základě formulace cílů je možno předvídat hlavní rozpory, které v podniku vzniknou a které bude třeba řešit, ať už to budou rozpory mezi těmi skupinami, které plán a jeho úkoly přijaly, a těmi skupinami, které plán nepřijaly, nebo rozpory mezi podnikem a společností. Zdůraznil též, že k základním cílům sociálního vývoje patří další vyrovnávání rozdílů v pracovních podmínkách a v životní úrovni.

V závěrečné části svého koreferátu se J. Kolář zabýval prognostickými možnostmi sociologie. Uvedl, že poměrně přesně je možno predikovat vývoj sociální struktury podniku a komunity. Pokud jde o prognózu vývoje sociální mobility, především pak fluktuace, dnes již víme, že její příčiny nemůžeme vysvětlit jen z podnikových podmínek, ale že je třeba brát v úvahu také situaci v okolních podnicích a v celé komunitě. Jako další oblast života podnikového kolektivu, kterou je nutno prognózovat, označil J. Kolář sociální klima podniku.

S informacemi o *přípravách na plánování sociálního rozvoje v ČSSR* vystoupil R. Chochola (federální ministerstvo práce a sociálních věcí). Zdůraznil, že pro důkladnou přípravu k další etapě v průběhu 6. pětiletky je třeba si uvědomit rozdíly mezi komplexními programy a plány sociálního rozvoje, a to: 1. Komplexní programy péče o pracovníky se sestavují jen na úrovni jednotlivých organizací, zatímco plánování sociálního rozvoje se má stát systémem propojeným od centra přes jednotlivé stupně odvětvového i územního řízení až k podnikovým kolektivům. 2. Pro komplexní programy představuje plán v podstatě zdroj k zajištění úkolů v nich zakotvených. Plánování sociálního rozvoje bude organickou součástí celého plánovacího pro-

cesu. 3. Sociální výzkumy se při přípravě komplexních programů doporučují, při plánování sociálního rozvoje budou nezbytnou podmínkou. 4. K sestavení komplexních programů se nepožaduje využití vědeckých poznatků. Avšak jedním z hlavních cílů plánování sociálního rozvoje je opřít řízení sociálních procesů o soudobé poznatky věd o člověku. 5. Těžiště komplexních programů zůstává v tradiční péči o pracovníky, známé z kolektivních smluv. Plány sociálního rozvoje mají přinést přesnou pozornost na nehmotné stránky sociálního rozvoje, tj. na sociální vztahy a rozvoj osobnosti pracovníků.

Otázce *některých aspektů působnosti podnikové sociologie při plánování sociálního rozvoje v podnicích* se věnoval O. Havránek (Československý výzkumný ústav práce a sociálních věcí). Uvedl objektivní podmínky trvalé potřeby plánovat sociální rozvoj podnikových kolektivů, přičemž zdůraznil, že podniková sociologie by mohla významně přispět k tomu, aby úloha plánu sociálního rozvoje byla chápána komplexně, ve vyváženém vztahu politických, ekonomických, fyziologických, ekologických, demografických i sociálně psychologických a sociologických faktorů. Poukázal na význam výchovně populařizační úlohy podnikové sociologie, spočívající v tom naučit podnikové kolektivy chápat význam plánu sociálního rozvoje a naučit je s ním pracovat. Podnikaví vedoucí pracovníci jsou dosud převážně zvyklí pracovat s exaktními, kvantitativními, výrobními ekonomickými ukazateli, avšak postupně si budou muset zvykat pracovat i s takovými ukazateli, které charakterizují chování a vědomí lidí, jejich postoje, uznávané životní hodnoty, motivační efekty nehmotných podmínek práce ap.

Koreferát *Efektivnost sociálních analýz* přednesl M. Tomšík (Vysoká škola ekonomická v Praze). Charakterizoval sociální analýzu jako rozbor komplexu sociálních charakteristik podnikového pracovního kolektivu a jeho pracovních a životních podmínek a uvedl, že sociální analýza by měla v první řadě ukázat na ty skutečnosti, které znesnadňují práci, resp. život členů podnikového kolektivu, narušují jeho profil nebo v některých oblastech vyvolávají pracovní nespokojenost. Aby sociální analýza mohla splnit tyto obecné cíle je nezbytné, aby byla zaměřena na zachycení současného vlivu řady faktorů, které pracovní a životní podmínky členů podnikového kolektivu vytvářejí a ovlivňují. Jsou to faktory jednak vnitřní, subjektivní, jednak vnější, objektivní, a to podnikové i mimopodnikové, výrobní a sociální povahy. Z množství faktorů, jejichž vliv by měla sociální analýza zachytit, vyplývá požadavek interdisciplinárního přístupu k jejímu provádění — účasti sociologie, psychologie, teorie organizace a řízení, ekonomických věd apod. M. Tomšík dále uvedl, že kvalitní provádění sociální analýzy předpokládá vytvoření celého systému sociálně ekonomických informací, jehož součástí jsou i výsledky sociologických a sociál-

ně psychologických výzkumů. Rozebral, čím je ovlivňována efektivnost těchto výzkumů. Mezi faktory tuto efektivnost podmiňujícími uvedl i úroveň společenskovední průpravy vedoucích hospodářských pracovníků a celkovou úroveň kadrové a personální práce v podniku. Příkladně se též k postupu, který se prakticky osvědčuje, a to k vypracovávání závěrečných výzkumných zpráv ve dvou variantách – v jedné širší, mající všechny potřebné náležitosti a obsahující detailní rozbor výsledků, včetně přílohového materiálu, a v jedné užší, obsahující pouze nejzávažnější výsledky a návrhy na praktická opatření, která by se stala základem pro rozpracování konkrétních opatření a popularizaci výsledků výzkumu mezi pracovníky podniku.

V. Fiala (o. p. Škoda Plzeň) vystoupil s příspěvkem *Sociální program jako východisko sociální analýzy*, jehož spoluautorem byl V. Valenta (o. p. Škoda Plzeň). Hovořil v něm o programu sociálního rozvoje kolektivu pracovníků o. p. Škoda Plzeň do r. 1990, který byl vypracován jako součást integrovaného dlouhodobého plánu podniku a je považován za první etapu sociální analýzy. Podrobně pak uvedl základní programové cíle a přístupy k řešení jednotlivých problémů, které budou podrobeny sociální analýze a přehodnocovány na základě nově získaných poznatků a upřesněné prognózy vývoje jednotlivých oblastí péče o pracující v o. p. Škoda Plzeň v příštích letech.

K. Herman (o. p. Škoda Plzeň) pak zevrubně probral *vývoj sociologie v o. p. Škoda Plzeň*. Zdůraznil tradici sociologie v tomto podniku, datující se již od r. 1946, a uvedl podrobnější přehled činnosti útvaru psychologie a sociologie, který byl v o. p. Škoda Plzeň zřízen v r. 1966. Konkrétně uvedl některé práce tohoto útvaru, jako spolupráci na souhrnné zprávě úseku pro kadrovou a personální práci *Současná úroveň a další rozvoj personálních činností v o. p. Škoda*, spolupráci s odborem kadrové práce na zpracování příručky *Výběr, hodnocení a příprava talentovaných pracovníků a kadrových rezerv* z r. 1970, která byla federálním ministerstvem hutnictví a těžkého strojírenství přijata jako vzorová, a dále na zpracování *Systému práce kadrového odboru a návrhu podnikové směrnice Komplexní hodnocení vedoucích pracovníků*, podíl na zpracování resortních pomůcek vydaných Institutem průmyslové výchovy v Praze, a to *Metodika tvorby kadrového modelu* a *Model řízení procesu adaptace pracovníků podniku*, a řadu provedených výzkumů, analýz nebo šetření. Nastínil pak programovou další činnost a uvedl, že hlavním úkolem sociologie v o. p. Škoda Plzeň v budoucnu bude integrovat přístup ke komplexnímu řízení sociálního procesu v podniku s ostatními humanitními vědami.

Otázce *přípravy kvalifikovaných inženýrsko-technických pracovníků ve vztahu k sociálnímu plánování* věnoval svou pozornost E. Jukl (Vysoká škola strojní a elektrotechnická v Plzni), který poukázal na několik

aspektů přípravy vysokoškolsky kvalifikovaných technických kádrů a na jejich význam pro další technicko-ekonomický rozvoj a pro zajišťování sociálních a ekonomických úkolů. Z nepříznivých skutečností, zjištěných soustavně prováděnými výzkumy, jež ukazují neuspokojivý počet i úroveň posluchačů vysokých technických škol, vyvodil závažný požadavek, aby škola byla co nejbližší závodům a jejich perspektivním potřebám a závody aby stále velkoryseji pomáhaly plnit funkci školy a hlouběji chápaly své výchovné poslání, pokud jde o výchozí profesní přípravu posluchačů a rozšíření polytechnického vzdělání, což by se mělo promítnout i do sociálního plánování závodů a širších komunit.

O *některých metodologických výhledech k problematice účasti sociologie při procesu řízení socialistické společnosti a o roli vysokých škol v nástupu vědeckotechnické revoluce u nás* pohovořil M. Hájek (Univerzita J. E. Purkyně, Brno). Zdůraznil jednak tradici, jednak výrazně přínosný vědecký potenciál naší ekonomické sociologie, přičemž ukázal, že zrychlující se proces teoretického rozpracovávání a účinného komplexního využívání ekonomické sociologie v praxi probíhá v souladu s komplexní potřebou praxe, hlavně průmyslové, jejíž poptávka po využití sociologie se prohlubuje. Současný přístup ekonomické sociologie k fungování průmyslového podniku, projevující se ve zvýšeném důrazu na nedílnou jednotu pracovní a mimopracovní sféry a v dotažení všech vývojových vazeb od sociálně makrostrukturální oblasti až na sociálně mikrostrukturální rovinu, je v plné shodě se zásadami marxistické gnoseologie a metodologie, která právem vyzvedá systémový přístup k řešení problematice. Zároveň však uvedený sociologický přístup správně podtrhuje význam lidského jedince jako rozhodujícího činitele. Rychle rostoucí potřeba věd o člověku staví naše vysoké školy před nové úkoly v oblasti sociologie.

Ve svém příspěvku *K uplatnění územního hlediska v plánování sociálního rozvoje* M. Illner (Ústav pro filozofii a sociologii ČSAV) shrnul hlavní závěry teoretických a metodologických prací věnovaných problematice plánování sociálního rozvoje u nás, pokud jde o metodologickou orientaci budoucího sociálního plánování území. Uvedl především, že přechod k plánování sociálního rozvoje územních celků v naší společnosti se stává objektivní nutností, že jej přinese vývoj soustavy sociálně ekonomického plánování a že se u nás bude rozvíjet v těsné vazbě na sociální plánování kolektivů organizací.

Problematikou *péče o osoby vyššího věku z hlediska funkce a možností podniku* se zabýval ve svém diskusním příspěvku V. Zarembo (lékařská fakulta UK v Plzni). Poukázal především na to, že pracovník ve vyšším věku je v práci přiměřeně jeho pracovnímu potenciálu stejně výkonný jako ostatní pracovníci na téže místě a že každá vynucená změna dynamického stereotypu je pro staršího člověka nežádoucí a nezřídka může

dojít i ke krizovým jevům, takže při rozhodování o přerazení či novém zařazení starší osoby je třeba její přání brát mnohem více v úvahu než u lidí mladých. Rozebral pak podrobněji funkci podniku v péči osoby vyššího věku, a to ve třech oblastech: 1. péče o osoby vyššího věku v pracovním procesu, 2. péče o bývalé zaměstnance-důchodce, 3. podíl podniku na péči o starou populaci v dané komunitě.

Sociologické aspekty rozvoje plzeňské aglomerace konkrétně rozebral M. Aleš (Krajská správa České republiky statistického úřadu v Plzni). Charakterizoval ojedinělou situaci spočívající v tom, že Plzeň je velké město uprostřed řídké zalidněné území. Z toho vyplývá těsná oboustranná vazba Plzně a jejího okolí. Pro ekonomiku města je bezpodmínečně nutná dojíždka za zaměstnáním, neboť v Plzni je soustředěno daleko více pracovních míst, než kolik jich mohou obsadit obyvatelé Plzně, migrace do Plzně je malá a v posledním desetiletí zaznamenává klesající tendenci. Naopak zase okolnímu obyvatelstvu poskytuje Plzeň nejen zaměstnání, ale i většinu služeb, přičemž právě terciární sféra je v Plzni nedostatečná. Z těchto a řady jiných skutečností vyplývá celá řada problémů sociálního plánování, které by měla sociologie v Plzni řešit.

A. Sídlová (lékařská fakulta UK v Plzni) ve svém diskusním příspěvku zdůraznila význam životního prostředí pro člověka (životní prostředí může stimulovat, nebo naopak bránit rozvoji jedince a kolektivu) a vyzvedla nutnost, aby se marxistická sociologie ve svých studiích soustředila na otázky tvorby a ochrany životního prostředí, k čemuž jsou v socialistickém státě podmínky.

Problematikou rozvoje a koncepce sociální péče o dezintegrované občany se zabýval B. Chudek (Západočeský krajský národní výbor v Plzni). Uvedl, že cílem péče o občany společensky nepřizpůsobené (osoby s trestnou činností, osoby propadlé alkoholu nebo jiným toxickým látkám, osoby vyvíjející se pociťové práci, prostitutky, fluktuanti, sexuální devianti, tuláci ap.) je jejich úplná resocializace, pozitivní změna jejich chování a postojů a postupná integrace do daného sociálního prostředí. Praxe aktivů pro převýchovu potvrzuje velký význam pracovního kolektivu, zvláště pak dobrého psychosociálního klimatu na pracovišti, nejen pro převýchovu delikventních jedinců, ale i jako stabilizačního faktoru a jako stimulatoru produktivity práce. Neméně důležitým faktorem při reedukaci je i sociální kontrola, která se týká zejména pracovní činnosti člověka, jeho chování na veřejnosti a jeho poměru k životu, včetně poměru k rodině.

O úrovni sociálního rozvoje v oblasti péče o rodinu a mládež, kterou realizují národní výbory nižších stupňů za metodického řízení krajskými národními výbory a příslušným ministerstvem, hovořila M. Nováková (Západočeský krajský národní výbor v Plzni). Zabývala se funkcemi rodiny a formami péče

společnosti při neplnění těchto funkcí a při ohrožení výchovy dětí. Podrobněji rozvedla zejména činnost manželských a předmanželských poraden.

L. Vacek (Federální statistický úřad) především poukázal na možnosti využití sociologických výzkumů veřejného mínění při sociální analýze. Vznasl pak požadavek určité unifikace sociologických výzkumů, což by umožnilo komparaci. Navrhl též registraci výzkumů, které se u nás provádějí, a vytvoření tzv. databank.

Sociální rozvoj a průmyslový design v o. p. Skoda byly námětem diskusního příspěvku, který přednesl M. Šmíd (o. p. Skoda Plzeň). Jako vedoucí podnikového útvaru průmyslového designu uvedl, že průmyslový design je úzce spjat s průmyslovou výrobou a technikou i ekonomikou, neboť se uplatňuje v procesu společenské výroby, čímž je dána i jeho angažovanost při uskutečňování společensko-ekonomických zájmů a cílů naší společnosti.

Problematikou psychické deprivace v dětství v kontextu uskutečňování sociálních analýz se ve svém diskusním příspěvku zabýval E. Kružej (lékařská fakulta UK v Plzni). Objasnil především pojetí psychické deprivace v dětství a uvedl některé výsledky mentálně hygienického a sociologického šetření, které bylo provedeno ve výchovném ústavu pro mládež v Západočeském kraji v letech 1973 až 1975. V závěru vytyčil základní úkoly, na které je třeba se soustředit při zkoumání problematiky psychické deprivace v dětství v kontextu uskutečňování sociálních analýz.

Seminář uzavřel J. Kolář, který především uvítal přítomnost zástupce KV KSČ na semináři právě v době, kdy se začíná realizovat sociální plánování a rozvíjí se jeho podniková i oblastní varianta, a účast zástupce federálního ministerstva práce a sociálních věcí, které vykonalo velmi mnoho pro rozvoj sociálního plánování u nás, zejména po organizační stránce. Uvedl dále, že seminář je již několikátý v řadě různých konferencí a seminářů, které se od r. 1970 k otázce sociálního plánování v Československu pořádaly a které stručně zrekapituloval. V rámci hodnocení semináře pak konstatoval, že seminář přinesl kvalitativně nové poznatky a že podstatně přispěl k dalšímu rozvoji teorie, metodologie a praxe sociálního plánování. Upozornil též na to, že na VŠE v Bratislavě byl již zahájen postgraduální kurs připravující odborníky pro sociální plánování a že podobný kurs zahájí také VŠE v Praze. Vyvedl, že velmi intenzivní práce v oblasti sociálního plánování se rozvíjí zejména ve stavebnictví a v chemickém průmyslu, a za velmi pozitivní označil, že se k myšlence sociálního plánování hlásí o. p. Škoda, který má v Československu velkou autoritu a může tedy podporou této myšlenky silně ovlivnit veřejné mínění. V závěru vyslovil názor, že široká sociologická základna v Plzni, která existuje jak v o. p. Škoda, tak i v západočeské pobočce Čs. sociologické společnosti a v oddělení prof. Čecha na Vysoké škole stroj-

ni a elektrotechnické, vytváří předpoklady, aby se v Plzni vytvořila tradice seminářů průmyslové sociologie. Konečně upozornil na to, že z pořádaného semináře se vydá sborník, který bude obsahovat úplný text všech písemně předložených referátů a diskusních příspěvků.

Libuše Lišková

Seminář o systémech statistických programů pro samočinné počítače

Používání samočinných počítačů při zpracování sociologických výzkumů u nás vstupuje už do druhé desítky let. Počítače, na nichž sociologie u nás začínala, pomalu dosluhují. Spolu s nimi dosluhuje i naše „první generace“ programových systémů pro zpracování sociologických dat. Je čas zamyslet se nad tím, které prvky v užívaných systémech se osvědčily a které se ukázaly v provozu nevýhodné, co přebírat do připravovaných programů pro nové počítače a co ne, uvážit, zda bude lepší přeložit, upravit a dále zdokonalovat existující systém, nebo s novým počítačem budovat zcela nový programový systém, či zakoupit celé systémy atd. Problémů, které vyvstávají s aktuální naléhavostí je celá řada.

Podkladem pro takové zamyšlení musí být výměna zkušeností mezi programátory u nás dosud vyvinutých programů a mezi sociology, kteří s těmito systémy pracovali a pracují. Se záměrem otevřít diskusi o těchto otázkách se sešel v prosinci loňského roku v Brně seminář *O systémech statistických programů v ČSSR*. Uspořádala ho Laboratoř počítačích strojů VUT a brněnská pobočka Československé sociologické společnosti. Bylo to první setkání programátorů — autorů systémů použitelných pro zpracování sociologických dat — a sociologů, z jejichž podnětů a podle jejichž požadavků mnohé programy vznikly a kteří tyto programy používají. Ačkoliv zájmy programátorů a zájmy uživatelů programů nejsou vždy totožné a ačkoli tyto dvě skupiny někdy obtížně hledají i společný dorozumivací jazyk, byla konference záměrně uspořádána tak, aby nedošlo k vytvoření dvou sekcí: cílem bylo právě prohloubení vzájemného poznání a pochopení.

Po úvodním slově zástupce Vysokého učení technického v Brně J. Nedomy a brněnské pomočky Sociologické společnosti M. Gregora byl ponechán dostatečný prostor pro referáty a sdělení programátorů a uživatelů. Josef Vytopil z Laboratoře výpočetní techniky v Olomouci informoval o systému UNISOC-LUP. Jaroslav Schulz z Inorgy, Brno si z hlediska zadavatele všiml některých problémů spolupráce sociologa se samočinným počítačem. Miroslav Foret přednesl příspěvek „Srovnání vybraných československých programů pro zpracování sociologických informací“. Josef Laga z katedry automatizovaných systémů řízení VŠE, Praha seznámil přítomné s charakteristikami programového systému vypracovaného ve výpočetním středisku Vysoké školy ekonomické. Pavel Osec-

ký z přírodovědecké fakulty UJEP mluvil o zkušenostech se systémem statistických programů PSYCHOL. František Hrabovský z Ústavu výpočetní techniky ČVUT, Praha podal zevrubnou informaci o originálním souboru programů pro počítač IBM 7040, určených ke zpracování statistických informací v lékařství a v sociologii. František Krejčí z Laboratoře počítačích strojů, VUT, Brno informoval o rozsáhlém souboru programů laboratoře a Ivo Možný z katedry filozofie, logiky a sociologie filozofické fakulty UJEP věnoval svůj referát problematice ekonomiky tvorby a užívání programů pro hromadné zpracování dat. Jednání prvního dne uzavřel Karel Brzobohatý informací o zkušenostech s automatickým zpracováním statistického výkaznictví na VUT v Brně.

Druhý den pokračovala konference vystoupením Jana Řeháka z Ústavu pro filozofii a sociologii ČSAV a programátora Petra Nedomy o nově zakoupeném systému SPSS, jeho charakteristikách a možnostech. Jiří Polách přednesl referát o sekvenčních metodách v rozpoznávání obrazců a Antonín Pavlín z Vysoké školy zemědělské v Brně informoval přítomné o sadě programů profilové a faktorové analýzy. Vladimír Chlumský z Ústavu ekonomie a organizace stavebnictví v Bratislavě hovořil o zkušenostech se systémem programů v Laboratoři počítačích strojů v Brně při budování informačního subsystému o lidském činiteli ve stavebním podniku a Anna Gerylová z lékařské fakulty UJEP o problematice ukládání dat z hlediska longitudálního zpracování.

Diskuse, která se rozvinula po vyslechnutých referátech a sděleních, výrazně překročila jejich rámec. Byl probírán stav vzájemné informovanosti a hledány cesty k systematictější výměně sdělení o nově vypracovaných programech, byly probrány výhody a nevýhody a hledána vhodná míra sjednocení určitých částí programů, uvažovány možnosti a limity vzájemné výměny programů, diskutována problematika parametrických a neparametrických uživatelů a další aktuální otázky. Na závěr konference se pokusili shrnout výsledky jednání a formulovat stav nejnaléhavějších otevřených problémů z hlediska programátorů František Krejčí a z hlediska uživatelů Ivo Možný.

Brněnský seminář o systémech statistických programů byl prvním krokem na cestě k nezbytné trvalé spolupráci mezi programátory a sociology-parametrickými uživateli samočinných počítačů v celé ČSSR. Bylo by krajně neekonomické nadále setrvávat v izolaci, přerušované jen náhodnými osobními kontakty. Seminář přispěl nejen k zlepšení vzájemné informovanosti, ale pokusil se ve svých závěrech položit i základy k trvalejší spolupráci.

Zástupci několika výpočetních středisek se dohodli na pokusném zpracování stejného experimentálního souboru dotazníků s tím, že si vymění výstupy, aby bylo možno porovnat výsledky. I když každé pracoviště řeší do jisté